

Адам ФАЛОВСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕКСИЧНИЙ МАТЕРІАЛ В *ALLGEMEINES
POLYGLOTTENLEXICON DER NATURGESCHICHTE*
Ф.А. НЕМНИХА З 1793-1795 РОКІВ

І. УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ XVIII СТ.

Українська лексикографія після періоду блискучого розвитку в XVI-XVII ст.ст. (тоді з'явилися: невідомого автора *Лексисъ с толкованіємъ словенскихъ словъ просто* XVI ст. [1]; *Лексисъ, сирѣчь реченія, въкратѣцѣ собраны и изъ словенскаго языка на просты рускій діалектъ истолкованы* Лаврентія Зизанія 1596 р.[2]; *Лексіконъ славенороссій и именъ тлъкованіе* Памви Беринди 1627 р. [3]; *Синоніма славеноросская* XVII ст.[4]) у наступному безперечно занепадає. XVIII ст. вже не приносить словникових праць такого масштабу як згадані вище. Це явище слід пов'язувати з кризою в розвитку української літературної мови, яка припадає якраз на це століття, особливо після послаблення значення і поступового відмирання в цієї ролі так званої „простої мови”, тобто літературної мови, якою писали свої твори відомі українські письменники XVII та поч. XVIII ст.ст. (як останній - Климентій Зіновійв). Як подають автори досліджень історії української лексикографії: А.А. Москаленко [5] та П.Й. Горецький [6] на XVIII ст. припадають такі словникарські спроби, як: українська частина семимовного лексикону (*Гептаглоссон*) з 1717 р., який зберігається в Бодлеянській бібліотеці в Англії та *Изъясненіе малороссійскихъ реченій* Федра Туманського з 1793 р., невеликий словничок (333 слова) українсько-російський, доданий до видання документів, писаних старою українською літературною мовою. Тут ще можна додати виданий зовсім недавно (12 років тому) Олексою Горбачем лексикографічний твір *Dictionarium Latino-Slavonicum* 1718-1724 pp. [7]. Лексичний матеріал цих словників представляє давню мову: церковнослов'янську („словенська мова” - книжний тип тогочасної літературної мови) та староукраїнську літературну мову („мова проста”), значно віддалену від живої розмовної мови того часу.

Якщо йдеться про збірки слів, які відзеркалюють живу українську мову XVIII ст., то крім опрацьованого мною останнім часом „малоросійського” матеріалу, який міститься в славетному словнику Катерини II, де представлені лексичні дані з території Лівобережної України, з величезною кількістю російських рис [8], важко було б указати на якесь інше лексикографічне джерело.

Матеріал, котрий хочу представити заповнює, правда, в дуже обмеженому обсязі, цю прогалину. Йдеться про 38 українських лексичних

одиниць, які знаходимо в чотиритомнім творі німецького автора Філіпа Андреаса Немніха під заголовком *Allgemeine Polyglottenlexicon der Naturgeschichte mit erklärenden Anmerkungen* (Hamburg, 1793-95).

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО СЛОВНИК

Названий словник я знайшов зовсім випадково в Ягеллонській бібліотеці в Кракові під шифром *Przur. 238*, коли зацікавився іншою працею німецького дослідника, озаглавленою *Waaren-Lexicon in zwoelf Sprachen der hamburgischen Commerz-Deputation* (Hamburg, 1797 - німецько-російську частину якого я зараз досліджую). Доти ще ніхто не напав на слід цього твору, навіть німецькі славісти. Це є велика збірка (4 томи, усього 1638 сторінок) природничої лексики: назви частин тіла, тварин, рослин, мінералів тощо. Твір має енциклопедично-поліглотологічний характер. Кожна стаття починається латинським терміном, напр. (I, 390): *AQUA*, за яким іде грецький відповідник: *Griech(isch) hydor*. Потім подаються: *Deutsch, Das Wasser; N.Sachs(isch) Water; Holl(andsch); Daen(isch); Island(isch); Schwed(isch); Engl(isch); Franz(oezisch); Ital(isch); Span(isch); Port(ugiesisch)*. Після португальського завжди представлений слов'янський матеріал, частіше за все в такому порядку: *Russ(isch); Poln(isch); Boehm(isch); Slavon(isch); Illyr(isch); Serb(isch) (O.Lausiz; N.Lausiz); Crain(isch); Croat(isch)*. Далі даються факти з балканських мов: *Epirot(isch); Wlach(isch); Neugriech(isch)*, балтійських: *Lettisch*, угро-фінських, тюркських, орієнтальних, східноазіатських, іноді з'являються еквіваленти з мов Америки (*Brasil., Mexico*), Африки (*Hottentotten, Kongo*), а навіть з мов Океанії (*Otaheite u. N. Seeland*). Часто мовні дані супроводжуються природознавчими коментарями, що надає праці енциклопедичний характер. Український матеріал з'являється (на превеликий жаль!) спорадично, як територіальні варіанти (діалектизми?) російської мови, пор. (I, 592): *Russ. Barbariss, Ad Terek fl. Kislanka, **Ukruene**. Kislanka, Kisliza, Am Don. Paklun* або (II, 896): *Russ. (**Ukraine.**) Grab, Grabina, Grabylnyk, Grob*. Беручи до уваги безмежність російської території автор вводить додаткові позначення типу: *. Am Terek, Am Don, An der Vogla, An der Wolga, Ad Donez fl., Ad Ural fl., Russ. ad Volgam, Ad Volgam et Caucasum, Transbaicalensibus, Um Stowropol, An der Sonnara, Am Kinel, Astrakan, An der Oka, Ad Jenis., Am Ob, in Dauuria*. Назви, які походять з території України сигналізуються різними засобами: *Klein Russ. (Kl. Russ., Kleinruss.) - 6, Ukraene (Ukraine, Ucranis) - 9, Maloross. - 12, Die Kosakken (Kosacken, Kosack.) - 3*.

III. ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Не без великих зусиль мені вдалося знайти трошки інформації про автора лексикону. Єдиним джерелом, яке згадує про Ф.А. Немніха є біографічний словник XIX ст. *Allgemeine Deutsche Biographie* (Leipzig 1886, B.23, ст. 426). За словником він народився в 1764 р. у Ніссау, помер у Гамбурзі в 1822. Був енциклопедистом, поліглотом, мандрівником і журналістом, працював

також цензором. Написав багато енциклопедичних праць з економіки, географії, промисловості та торгівлі. Його цікавила особливо Англія, але також Голландія, Франція й Італія. Його оцінюють як ретельного колекціонера та спостережника (ein fleissiger Sammler und Beobachter von Thatsachen), проте позбавленого глибини й оригінальності (ohne Tiefe und Originalität), а також як одного з попередників сучасної публіцистики (einen der Vorläufer der Modernen Publicistik).

IV. ПРЕДСТАВЛЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКОГО МАТЕРІАЛУ

1. (т. 1, с.246)

Amygdalus nana

[*Amygdalus indica nana.*]

Russ. Bobownik; *Dikii* Persik.

Klein Russ. Polewjä oreschki

2. (с. 247)

Amygdalus persica

[*Malus persica. Plin.*]

Griech. melea persike

Russ. Persik, persikowoe derewo; *oder mit dem persischen Namen* Scheptala;

Klein Russ. Broskwina.

Poln. Broskwinia drzewo.

3. (с. 424)

Arctomys bobac

Russ. Ssurok, Sabargan.

Poln. świszcz, świszcz zwierzę; Bobuk.

Klein Russ. Baibak.

Kosakken. Baibak.

4.(с. 592)

Berberis vulgaris

[*Crespinus; amirbaris; spina acida; oxyacantha; berberis dumetorum*]

Russ. Barbariss.

Ad Terek fl. Kislanka.

Ukräne. Kislanka, Kisliza.

Am Don. Paklun.

5. (с. 601)

Betula alnus (glutinosa)

Letein. alnus; *Griech.* kletkra.

Russ. Olcha.

Am Terek. Jolcha.

Kl. Russ. Vilcha.

Poln. Olsza.

6. (т. 2, с. 896)

Carpinus betulus

[*Ostrya, ostryx; ostrya ulmo similis; zygia; fagus sepium.*]

Russ. (Ukräne) Grab, Grabina, Grabylnik, Grob.

(Am Terek) Drabinnik, Grabina, Batschika.

Poln. Grab, Grabina.

Böhm. Habr, Gawor.

7. (с. 1227)

Cornus mascula

Russ. Der; **Ukräne** Derön.

Poln. Dereń; *die Frucht* Dereniowa jagoda.

Böhm. Drjn, Drjenka.

Serb. Woworz.

8. (с. 1269)

Crataegus monogyna

[*Mespilus oxyacantha. Scopoli.*]

Russ. Bojaryschnik. *Fl. Ross.*

Maloross. Glod, Glidina. *Fl. Ross.*

Böhm. Hloch; *Hossky. Fl. Poson.*

9. (с. 1371)

Cytisus hirsutus

Russ. Tschissownik, Borowaja trava, Mestelnik,

Tschilimmik, Rakitnik.

Maloross. Deresa, Sinownik.

An der Wogla. Bjelaek.

Siber. Polewoi bagulnik.

10. (т. 3, с. 110)

Hedysarum alhagi

Russ. Djatlina.

- Kosack.** Kolkaja trawa (d.i. (Arm. *hortensis*), Scheltoslivnik.
Stachelkraut).
Poln. Morela.
Böhm. Merunka.
Slav. Sheptalia.
11. (c. 215)
Ichthyocolla. Colla piscium; Alcana.
Russ. Klei; *die beste Sorte* Karlutschetoi Klei;
die schlechteste Schanischnoi Klei;
die unversehrte Leimhaut
Pereponka.
Poln. Kley rybi, Karuk.
Böhm. Rybi lep, Mechyr z wyzyny.
Die Kosacken. Karluk.
12. (c. 604)
Morus tatarica
Russ. (**Ukrüne**) Schelkowiza
An der Wolga Tut derewo.
13. (c. 660)
Mus typhlus
Spalax major. *Erleben*.
Spalax microphthalmus. *Gudenst*.
Russ. Slepéz, Slepyschok (i.e. *coecus*).
Ukrüne. Sinskoe - stschenjae (d.i. *Kropfmäuschen*.)
14. (c. 677)
Mustela sarmatica
Mustela praecincta
Poln. Przewiaska.
Russ. Peregusnia.
Ukrüne. Perewiaska.
15. (т. 4, c. 1046)
Populus tremula
Pop. libyca; *Griech.* Kerkis.
Russ. Osina; **Maloross.** Ossitschina.
Poln. Osina, Osiczyna,
Böhm. Wosyka.
Serb. Wossa, Wosseza, Wossina.
16. (c. 1068)
Prunus armeniaca
Russ. (Am Terek.) Kuréga; **Maloross.**
Morella
17. (c. 1097)
Pyrus cydonia
Malus cydonia f. cotonea. *Griech.*
Kydonios melea.
Russ. Armud; *hortensis* Aiva.
Kleinross. Quit, Pigwa; *Neuruss.* Guny,
Gutéi.
Poln. Pigwa.
Böhm. gdaule, gdule, Kdaule, Kutna.
Serb. Dula.
Slav. Tunja.
Illyr. Dguna.
Krain. Kutena.
18. (c. 1099)
Pyrus malus
Pomus, Malus; *Griech.* Melea.
Russ. Jablon; *fruct.* Jabloko.
Kleinross. Kisluzza.
Poln. Jablon; *fruct.* Jablko.
Böhm. Jablon; *fruct.* Gablko.
Serb. Jablon; *fruct.* Jablo; *N.Laus.*
Jabluko.
Slav. Jabuka.
Illyr. Jabuka; *fruct.* Jebloko.
Krain. Jabuku.
Kroat. Jablan.
19. (c. 1145)
Rhamnus catharticus
Rhamnus solutivus; Spina cervina, Cervi
spina, Spina alba, Spina infectoria.
Russ. Pridoroschnaja igolka (i.e. *Acus s.*
spina viatica);
Maloross. Schest, Schester.
Poln. Szaklak krzewina.
Böhm. Bodlák.
20. (c. 1157)
Rhus cotinus
Cotinus coriaria; Cocconilea, Coccyria.

- Russ.* Scheltoe derewzo (*frutex flavus*);
Ad Donez fl. Schewzkie derewzo
(*Arbuscula coriaria*);
Maloross. Skomzia.
21. (c. 1166)
Robinia frutescens
Aspalathus frutescens latifolius, cortice
aureo.
Russ. ad Volgam. Schelesnik; *passim*
Tschimyschnik;
Ad Ural fl. Stepnaja Tschiliga;
Malorossis. Déresa.
22. (c. 1169)
Rosa canina
Cynorhodon, Cynosbaton.
Russ. Schipownik; Schip; **Maloross.**
Schipschina.
Poln. Roza polna; Chrościna.
Slav. Schipak; *Böhm.* Ssipka.
23. (c. 1198)
Salix alba
Salix vulgaris alba arborescens.
Russ. Wetla; **Maloross.** Werba.
24. (c. 1200)
Salix cinerea
Russ. Siwoi talnik; **Maloross.** Losa.
25. (c. 1218)
Sambucus ebulus
Sambucus humilis; Ebulus; Acte;
Griech. Eubulos.
Russ. Wäsownik, Wäsowina; **Maloross.**
Busnik;
Terek. Tschernabył.
- Poln.* Chebd; *Slav.* Habdowina.
Böhm. Hebda, Ehábda; *Krain.* Hebath.
26. (c. 1218)
Sambucus nigra
Russ. Busina, Bos derewo; **Maloross.**
Pustorył;
Terek. Basownik.
Poln. Bez; *Böhm.* Bez.
Serb. Bos, Bäs; *Slav.* Bazowina.
Krain. Bisoaz, Crobesg.
27. (c. 1404)
Sus aper
Aper; Sus ferus; *Griech.* Hys agrios,
Kapro;.
Ptelas, Errhoos, Chlunes, Porkes
Russ. Swinja dikaja; Wepr, Borow,
Kaban, Porosja;
Ukräne. Knur.
Poln. Odyniec, Dzik; *Pullus* Warchlak.
Böhm. Diwoky wepr.
28. (c. 1410)
Symphytum officinale
Symphytum consolida major
- Russ.* Solnoi koren; **Ukräne.** Liwokost.
Poln. Zywokost, Kosztywał pierwszy.
Böhm. Černy koren, Swálnikowy koren.
29. (c. 1519)
Ulmus pumila
Russ. 1) *Ad Volgam et Caucasum*
adoptitio Tatarorum nomine Karagutsch;
2) **Ucranis.** Berestina; 3)
Transbaicalensibus. Ilimownik.
Poln. Brzost; *Böhm.* Brest.

V. Коментарі

1. Пор. [9: 2: 692]: *Калмыцкіе-орѣхи*, раст. Amygdalus nana, бобовникъ, дикій-персикъ, вишенка, заячьи-, *полевые-орѣхи*. В українському фонетичному оформленні відмічає Маковецький [10: 28] як: *horisky polovi, orisky polovi*.

2. Пор. [11: 1: 102]: брусковина. Раст. *Persica vulgaris*. ЕСУМ [12: 1: 263] подає багато варіантів цієї назви головним чином за Маковецьким. та Желехівським [13], між іншими: бросковина, бросковиня, брусковина, брусковиня, бресковиня ‘персик, *Persica vulgaris* Mill.’.
3. Пор. [14: 30]: бабак, рідко байбак ‘Великий гризун, товстий і незграбний, що живе в степу в норах; з ранньої осені до весни впадає в сплячку; цінний своїм хутром і шкірою’. За словником Даля [9: 1: 38]: **байбакъ**. *вост., бабакъ юж.* степной сурок, *Arctomys Bobac*.
4. Пор. [9: 2: 111]: Киселица арх. *кислица*, *кисленица* *сиб.* *кислянка* *сиб.* красная смородина; а *кисленица ярс.* таке квашена капуста; || яблоня или яблоко дичек, резань. || Паклун, барбарис, *Berberis*. Про це, що ці назви вживалися не тільки в Сибірі, але й на Україні свідчить [10: 54: 484]: *kvasyca, kyślanka, kyślyca, kyślyc, kyślycka, kyślycnyk* ‘*Berberis vulgaris* L.’.
5. Пор. [14: 146]: вільха ‘Листяне вологолюбне дерево або кущ родини березових’.
6. Пор. [14: 195]: граб ‘Листяне дерево або кущ родини березових із гладенькою сірою корою’; грабина ‘Одне дерево граба’. Подібно: [9: 1: 388], [11: 1: 320], [10: 84: 756], [12: 1: 578]. Не знаходимо підтвердження для *Grabylnyk, Grob*.
7. Пор. [14: 215]: дерен бот. (*Cornus*) ‘Кущ або дерево родини кизилевих з їстівними кислувато-солодкими ягодами; кизил’. Подібно: [9: 1: 431], [11: 1: 369], [10: 110: 999], [12: 2: 38].
8. Пор. [14: 185]: глід, глоту ‘Колюча кушова рослина, яку вирощують як декоративну або для живоплоту’. Форма глюд виступає в українських говірках, так само як глюдина, глюдина, глюдіна та ін. ([11: 1: 290]; [10: 114: 1023]; [12: 1: 526]).
9. Цю назву приписують багатьом рослинам, пор. [14: 215]: Дереза 1. ‘(*Caragana frutex*) Розгалужений кущ родини бобових, що росте в степу, по степових схилах. 2. ‘(*Lycium barbarum*) Колочий куст родини пасльонових, який добре вкорінюється на сухих схилах, скелях, обривах; повій звичайний’. Грінченко [11: 1: 369] до двох поданих значень додає ще ‘*Lycorodium clavatum*’. Тільки словник Маковецького [10: 124: 1117] разом з іншими подає один раз ‘*Cytisus hirsutus* Lam.’ для *dereza*. Див. 21.
Діалектну форму зіновник, яку інколи реєструє [10: 124: 1115]: *zinovnyk, zynovnyk* ‘*Cytisus austriacus* L.’, було замінено формою зіновать ‘*Cytisus* L., рокитник’, котра стала офіційним ботанічним терміном в українській мові ([12: 2: 264]; [14: 366]). У словнику Даля [9: 1: 36] позначається як *юж.*, синонім назви дереза ‘*Cytisus elongatus* s. *biflorus*’.
10. Тільки в [9: 2: 142] знаходимо: *Колючая, колкая-трава*, калмыцкія-шилья, щетинная, конищник (копьищник), *Alhagi camelorum*.
11. Пор. [12: 2: 398]: карюк, карук ‘столярний клей’. Форма карлук відома тільки з російської території, пор. [9: 2: 92]: стар. рыбій клей. Див. також [15: 2: 200].

12. Українська форма - це шовковиця, див. [11: 4: 507], [14: 1402]. Форма записана в лексиконі віддає скоріше рос. **шелковица**. шелковичное-дерево, туговое или тут, *Morus* [9: 4: 627], на Україні двічі записана [10: 234: 2084] як *selkovyca* 'Morus alba L.'

13. Пор. [14: 366]: зінське щеня 'те саме, що сліпець'; [11: 2: 153]: зінське щеня 1. 'Крот, talpa'. 2. '*Spalax typhulus*'; [12: 2: 264]: зінське (щеня) 'сліпець, *Spalax typhulus*'.

14. Тільки в словнику Даля тричі відмічається: *перевощикъ*, перевязка, перегузня, в южн. Руси, зверок рода хорьков, бурый и желточубарый, *Mustela sarmatica* [9: 3: 40]; *перевязка*|| Зверок *Mustela sarmatica*, перегузня, перевощик, рода хорьков [9: 3: 42]; **перегузня**. животное из хорькового рода *Mustela sarmatica*, перевязка, перевощик [9: 3: 46].

15. Пор. [14: 683]: осичина 'Те саме, що осика'; [11: 3: 66]: осичина 'Осиновое дерево'. Одна з-поміж трьох назв поряд з осика, осина dla '*Populus tremula L.*' (див. також [10: 289: 2529]).

16. Пор. [14: 540]: мореля 'Сорт абрикоси з дрібними плодами'; [11: 2: 445]: мореля 'Абрикос, мореля, *Prunus cerasus juliana*'; [12: 3: 513]: мореля 'дрібний абрикос, *Armeniaca vulgaris Lam.*'; [10: 38: 330]: *morel*, *morela*, *murela*, *morella* '*Armeniaca vulgaris Lam.*'

Лише в [9: 1: 531] знаходимо: **желтосливникъ**. дерево априкос, курега, *Armeniaca vulgaris*; морель, морела.

17. Даль [9: 1: 7] очевидно вказує на український характер назви квит: **айва**. дерево и плод *Cydonia vulgaris*; армуд *квк.*, квит *млрс.* пивга, гутей, гунь, гуни *новрс.*, род яблука, которое едят только вареное, печеное; [9: 2: 104]: **квитъ**. дерево и плод армуд, *Cydonia vulgaris*, бодряна цареградская, альва, айва, пивга, пыгва, гуна, гутей. Такой взгляд подтверждают записи [10: 122: 1085]: *kvit*, *kvitove derevo* 'тс.'

Цілом подібно трактується синонім пигва, пор. [9: 3: 110]: **пигва**. дерево и плод *Cydonia vulgaris*, айва, армуд, квит, гутей; [10: 122: 1085]: *pihva*, *pyhva*, *pigva*, *pygva* 'тс.'

18. Пор. [14: 427]: кислиця 1. 'Дика яблуня з дрібними, дуже кислими плодами'. 2. 'Дрібний плід цієї яблуні'; [11: 2: 240]; [12: 438]: 'тс.'; [10: 274]: *kishyca*, *kvashyca*, *kyshyca* '*Pirus malus L.*'

19. Дещо інакше виглядає теперішня загальноукраїнська форма, пор. [14: 278]: жостір '*Rhamnus cathartica L.*' Невелике дерево або кущ, що росте по узліссях, цвіте жовтувато-зеленими квітками і дає чорні плоди; використовується в медицині як проносне'. Говіркові форми: жестъ, жестер з ідентичним значенням, подібно, як низку інших варіантів посвідчують добре українські лексикографічні джерела, напр., [11: 1: 480], [10: 309: 2678], [12: 2: 207].

20. Мабуть скомпія, що сигналізує [10: 311: 2698]: *skompija*, *skumbrija*, *skumpija* '*Rhus cotinus L.*'. Остання форма є офіційним ботанічним терміном в українській мові, пор. [14: 1145]: скумпія '*бom.* (*Cotinus Mill.*) Кущ або

невелике дерево з зеленувато-жовтою деревиною та дрібними квіточками, зібраними у великі волоти: рай-дерево.

21. Найчастіше функціонує в українській мові як назва для 'Caragana frutescens', пор. [14: 215]: дереза ('Caragana frutex) Розгалужений куцт родини бобових, що росте в степу, па степових схілях', рідше для 'Lucium barbarum) Колючий куцт родини пасльонових, який добре вкорінюється на сухих схілях, скелях, обривах; повій звичайний. На деяких територіях може називати 'Lycopodium clavatum L.' ([11: 1: 369]; [10: 220: 1956]). Див. 9.

22. Пор. [14: 1396]: шипшина 'Дикоросла троянда з простими, не кошлатими квітками й зі стеблами, вкритими шипами, плоди якої багаті на вітамін С, цукри, органічні кислоти, каротин, пектинові та інші речовини'.

23. Пор. [14: 82]: верба 'Дерево або куцт із гнучким гіллям, цілісними листками і зібраними в сережки одностатевими квітками'. Звичайно називає різні гатунки Salix, серед них також Salix alba, хоча [10: 322: 2788] розрізняє *verba* 'Salix L.' і *biloverba, verba bila* 'Salix alba L.' [10: 323: 2790].

24. Пор. [14: 494]: лоза 'Народна назва деяких куцтових порід верби'. Як назву конкретного різновиду 'Salix cinerea L.' подає [10: 324: 2796] і [9: 1: 178].

25. Діалектна назва. У загальній укр. мові функціонує бузина 'Куцт або деревце з родини жимолостевих із чорними або червоними ягодами'. Пор. також бузина ялова 'Sambucus ebulus L.' [11: 1: 107]. У цьому самому значенні: *baznyk, boznyk, busnyk, buznyk, buzovnyk* [10: 329: 2840].

26. Закріплену словником Даля [9: 4: 541] назву пусторыль || Куцт черная-бузина, *юж.*, підтверджує лише [10: 329: 2841]: *pustorośl, pustorył* (тільки один раз!).

27. Пор. [14: 436]: кнур 'Самець свині'.

28. Можливо записано помилково: живокость, пор. [14: 275]: живокіст, *розм.* живокость ('Symphutum L.) Багаторічна трав'яниста рослина родини шорстколистих, цвіте жовтими чи синіми квітками'.

29. Пор. [14: 48]: берестина 'Берестове дерево; берест', берест 'Листяне дерево з коричнево-сірою корою і овальними, загостреними на кінці листками, яке використовують для живоплотів та захисних лісонасаджень'.

VI. Підсумки.

Усі розглянуті українські лексеми (іх 38), які знаходяться в лексиконі Ф.А. Немніха можна поділити на декілька груп:

1) Слова, які вживаються в сучасній українській літературній мові: *байбак, вільха, граб, грабина, дерен, дереза, зінське щеня, осичина, кислиця* 'дика яблуня', *шипшина, верба, лоза, кнур, живокость* (розм.), *берестина* (15).

2) Слова, які властиві українським діалектам, або вони існують в українській літературній мові, але в іншому фонетичному оформленні: *бросквина, кислянка, кислиця* 'барбарис', *глюд* (літ. *глід*), *глідина, дереза* 'Cytisus hirsutus', *зіновник, шелковица* (літ. *шовковця*), *морелла* (літ. *мореля*), *квит, пизва, жесть, жестер* (літ. *жостір*), *скомпія* (літ. *скупія*), *бузник* (15).

3) Слова, які можна визнати російськими (вони посвідчені тільки в російських лексикографічних джерелах: *полевые орешки, колкая трава, карлук, перевязка, желтосливник, пусторыл* (6).

4) Слова, які не підтверджуються іншими джерелами: *Grabylnyk, Grob*.

1. Зизаній Л. Лексис. Синоніма славе-норосская / Підгот. текстів пам'яток і вступ. ст. В.В. Німчука. – К., 1964. – С. 175-194.
2. Зизаній Л. Лексис. – Вільна, 1596 / Підгот. тексту і вступ. ст. В.В. Німчука. – К., 1964.
3. Беринда П. Лексикон славенороський. – К., 1627 / Підгот. тексту і вступ. ст. В.В. Німчука. – К., 1961.
4. Зизаній Л. Лексис. Синоніма славе-норосская / Підгот. текстів пам'яток і вступ. ст. В.В. Німчука. – К., 1964.
5. Москаленко А.А. Нарис історії української лексикографії. – К., 1961.
6. Горещкий П.И. Історія української лексикографії. – К., 1963.
7. Maximowicz J. Dictionarium Latino-Slavonum, 1718-1724. Facsimile O. Horbatschuravit, р. II, Universitas Catholica Ucrainorum S. Clementis papae, vol. 811-812. – Romae, 1991.
8. Фаловський А. Українська мова в Словнику Катерини II // Мовознавство. Доповіді та повідомлення на IV Міжнародному конгресі українців / Відповід. ред. В.Німчук. – К., 2002. – С. 295-299.
9. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 1-4. – М., 1956.
10. Makowiecki S. Słownik botaniczny łacińsko-maloruski. – Kraków, 1936.
11. Грінченко Б.Д. Словарь української мови. Т. 1-4. – К., 1907-1909.
12. Етимологічний словник української мови. Т. 1-3. – К., 1982-1989.
13. Желехівський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар. Т. 1-2. – Львів, 1886.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ-Ірпінь, 2001.
15. ФасмерМ. Этимологический словарь русского языка. Т. 1-4. – М., 1986-1987.